

The article reveals the role of literary reading lessons in the upbringing of a humane personality. Today the philosophy of primary education is changing, means and priorities in the teaching of the Ukrainian language and literary reading. It is the importance of studying. For updated programs, literary readings partially completed the list of works for studying in the classroom.

The actual problem is improving of a humane personality of artistic expression. Analyzed the plot of some texts of modern books and their main role. This is significance of the study. The author made an analysis of books of literary reading for pupils of the second form on the problem of humanistic improving. For example, pupil forms on poems, stories and on the beauty of Ukrainian word.

Humanistic education has important place. For that authors suggest literary texts under the heading «deeds of heroes». In the processing of texts of different genres on the lessons of the classroom and extra-curricular reading creates prerequisites for creating an independent reading activities, literary development of pupils, encouraging elementary art on reading base, consideration of the actions of the characters.

In process of reading pupils improve, clarify, stimulate their vocabulary, they form ideological representation. Besides, they express their attitude to the children's, animal's (in the fables) actions. Artwork stimulates them to thinking, to understanding of concepts «good» and «evil».

Key role in this process belongs to the teacher. Structural and semantic texts analyses direct pupil to conclusion formulation on understanding the moral laws of society. It is necessary to teach pupils to engage in dialogue with the author on the basis of the text, create the ability to independently access and internalize its values, to transform them into arguments about the meaning of human life. Modern lesson of literary reading gives a great opportunities for education of human personality.

Keywords: primary education, literary reading, humanism, humane qualities, artwork.

УДК372.3.035.6:37

Черепаня Наталія Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Статтю присвячено аналізу педагогічного аспекту національного виховання дітей дошкільного віку. Автором висвітлено суть та особливості поняття «національне виховання», розглянуто реалізацію основних завдань, принципів, форм і методів виховання у національній системі освіти у ряді основних пріоритетних напрямів розвитку національного виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: національне виховання, національна система виховання, патріотизм, національна свідомість, сімейно-родинне виховання.

Постановка проблеми. Відродження України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу, насамперед молоді. Тому особливе занепокоєння нині викликає відсутність у більшості юнацтва усвідомлення себе як частини народу, співвіднесення своєї діяльності з інтересами нації. Зарадити справі може створення такої системи народної освіти, яка виховувала б національно свідомих громадян України.

Чому система виховання та освіти мусить бути саме національною? Наукові дослідження переконливо доводять, що дитина повинна знаходитись під постійним виховуючим впливом матеріальної і духовної культури свого народу. Це потрібно, найперше, для найповнішого розкриття природних схильностей дитини і розвитку її здібностей, виявлення її особливостей.

Кожний народ має право створювати і розвивати свою систему виховання, яка відповідає його характерним рисам. В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася система виховання, що ґрунтувалася на національних рисах і самобутності українського народу, але тривалий час вона нехтувалася і заборонялась.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Історичний огляд розвитку етнопедагогічних знань українського народу значно розширює і коло

потенційних дослідників її проблем у різних контекстах, передусім, тих, що ґрунтуються на етнопедагогічних традиціях (О. Любар, В. Майборода, Н. Калениченко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, Д. Федоренко, М. Ярмаченко, Н. Лисенко та інші).

Мета статті (постановка проблеми) – розкрити сутність національного виховання і поділитися досвідом національного виховання дітей дошкільного віку засобами народознавства.

Результати досліджень. Нині, спираючись на глибинні національно-виховні традиції народу, поступово відроджується національна система виховання, яка враховує такі особливості сьогодення як відродження всіх сфер життя українського суспільства, процес розбудови української держави.

Не можливо уявити повноцінне суспільство, в якому не було б окреслено науково вивіреної основних ідеологічних напрямків розвитку, котрі вели б суспільство до єдиної мети. Але ця ідея має бути не нав'язаною ззовні, а виробленою самим народом. Вона полягає у тому, що кожна нація, етнос у процесі розвитку виробили історично зумовлену ідеологію, яка своїм корінням сягає сивої давнини і ідеями якої прийняті всі сфери життєдіяльності народу.

Національне виховання - це історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів,

переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь.

Корені національного виховання заглиблюються в далеку історію, яка є свідком появи перших принципів, підходів, форм і методів виховної роботи, утвердження пріоритетності етнопедагогіки і народознавства, родинного виховання і сімейних духовних цінностей, формування національної свідомості і духовності. [5]

Національна система виховання має бути спрямована на поглиблення і відтворення емоційно-естетичного, художньо-творчого та інтелектуального компоненту рідного народу, створення умов для розвитку і розквіту природних задатків і талантів кожного громадянина країни, формування духовного потенціалу найвищої цінності нації та держави.

«Національне виховання, - писала Софія Русова, - забезпечує кожній нації найширшу демократизацію освіти, коли її творчі сили не будуть покалічені, а значить, дадуть нові оригінальні, самобутні скарби задля вселюдного поступу: воно через пошану до свого народу виховує в дітях пошану до інших народів».

Національна система виховання створює всі умови для того, щоб розкривалися природні задатки, формувалися нахили, здібності, вироблялося творче, самобутнє світобачення кожної особистості, реалізовувався її творчий потенціал. Глибоке знання дітьми творчих умінь рідного народу, його творчої спадщини стимулює пробудження в них творчих задумів, поривань і практичну їх реалізацію. Тому система компонентів народної духовності, шляхи і засоби їх формування мають визначати сутність і зміст національної системи виховання. [3]

У процесі реалізації національного виховання формується така система основних компонентів духовного світу особистості як національний спосіб мислення, формування неповторної національної психології, етики, моралі, світогляду, національна свідомість та самосвідомість.

Розвиток особистості в дитинстві відбувається під впливом різних соціальних інститутів: сім'ї, школи, позашкільних установ, а також під впливом засобів масової інформації (друковані видання, радіо, телебачення) і живого, безпосереднього спілкування дитини з людьми що його оточують.

Сім'я є моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, відображає його моральні та духовні особливості. Основи світобачення, розуміння навколишнього світу закладаються в дитині з перших днів її життя завдяки спілкуванню з батьками, близьким оточенням. Тому сімейно-родинне виховання є першоосновою формування життєвих цінностей дитини.

Родина є основою держави. Родина, рід, родовід, народ - такий шлях розвитку кожної людини, формування її національної свідомості й громадянської зрілості. Родинне виховання - це природна і постійно діюча ланка виховання, що обумовлює розвиток людини на всіх стадіях її життя. Тому у своїй виховній

діяльності система освіти має спиратися на сім'ю, підвищувати її психолого-педагогічну культуру, активно впливати на взаємини між її членами [1].

Зміст освіти, форми і методи навчання та виховання в дошкільному закладі мають будуватися на засадах гуманізму, з урахуванням багатовікової історії народу на основі його національно-культурних особливостей і традицій, збагачених ідеалами та нормами загальнолюдських цінностей, інтернаціональними здобутками [3].

Головним змістом освіти повинно стати вивчення історії та життєвого досвіду рідного народу, що забезпечить найбільш суттєву для кожної особистості етнічну або культурну ідентифікацію, та дозволить людині відкрити для себе свою справжню природу, духовність, досвід буття і, можливо, подальшу долю. Певні традиції, обряди, звичаї, а також історичні події, героїв та цінності національної культури потрібно вивчати не відсторонено, а включаючи безпосередньо в життєдіяльність особистості. Цілі і завдання національної системи виховання досягаються насамперед через глибоке і всебічне оволодіння учнями змістом освіти, який має втілювати у собі національні та загальнолюдські цінності.

Освіта утверджує національну ідею, сприяє національній самоідентифікації, розвитку культури українського народу, оволодінню цінностями світових культур, загальнолюдськими надбаннями.

Реалізація основних завдань і принципів виховання у національній системі освіти здійснюється у ряді пріоритетних напрямів.

Патріотичне виховання - формування патріотичних почуттів означає вироблення високого ідеалу служіння народові, готовності до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання української держави. Воно покликане формувати громадянина-патріота, виробляти глибоке розуміння громадянського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини, оволодівати військовими і військово-технічними знаннями, спонукати до фізичного вдосконалення, а також вивчати бойові традиції та героїчні сторінки історії українського народу, його Збройних Сил.

Правове виховання - формування правової культури - прищеплення поваги до прав і свобод людини і громадянина, Конституції, державних символів (Герба, Прапора, Гімну); знання й дотримання у поведінці Законів України; активна протидія особам та установам, що порушують закони, завдають збитків державі, зазіхають на територіальну цілісність і незалежність України.

Моральне виховання - прищеплення й розвиток моральних почуттів, переконань і потреби поводити себе згідно з моральними нормами, що діють в суспільстві. Опанування духовною культурою людства, нації, найближчого соціального оточення. Наслідування кращих моральних зразків своєї родини, українського народу, загальнолюдських моральних цінностей.

Цілісний процес виховання передбачає художньо-естетичну освіченість і вихованість особистості. Виховуючи у молоді естетичні погляди, смаки, які

ґрунтуються на народній естетиці та на кращих надбаннях цивілізації, національне виховання передбачає вироблення умінь власноручно примножувати культурно-мистецьке надбання народу, відчувати й відтворювати прекрасне у повсякденному житті.

Трудове виховання - формування творчої, працелюбної особистості, умілого господаря, що володіє відповідними навичками та вміннями, професійною майстерністю, на основі сучасних знань про ринкову економіку може самостійно віднайти застосування власним здібностям у системі виробництва, науки, освіти.

Фізичне виховання - утвердження здорового способу життя як невід'ємного елемента загальної культури особистості. Повноцінний фізичний розвиток особистості, формування її фізичних здібностей, зміцнення здоров'я, гармонія тіла і духа, людини і природи - основа фізичного виховання [5].

Екологічне виховання дітей та молоді передбачає формування екологічної культури особистості, усвідомлення себе частиною природи, відчуття відповідальності за неї як за національне багатство, основу життя на землі, залучення вихованців до активної екологічної діяльності, нетерпиме ставлення до тих, хто завдає шкоди природі. Розглянуті напрями виховання тісно взаємопов'язані, доповнюють один одного, мають самостійне і разом з тим, усі вони утворюють цілісну систему національного виховання.

В системі народної освіти національне виховання здійснюється з урахуванням пізнавальних можливостей та психологічно-вікових особливостей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Пояснюється це особливостями психології дітей, прикметою яких є здатність охоче пізнавати навколишній світ, нові знання, сприймати норми поведінки, виробляти власне світосприймання та світобачення. Саме тому основи національного виховання значною мірою закладаються в цей період життя та навчання [2].

Національне виховання має здійснюватись на всіх етапах навчання дітей та молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, виховання громадянина, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору. Головними складовими національного виховання є громадянське та патріотичне виховання.

Національне виховання в Українській державі має бути спрямоване на формування у молоді і дітей світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, інших соціально значущих надбань вітчизняної і світової духовної культури, досягнення високої культури міжнародних взаємин.

Зміст мети виховання має враховувати перспективи розвитку особистості і суспільства. Сучасна українська національна система виховання ґрунтується як на досягненнях рідного народу, його культурно-історичних традиціях, так і на кращих здобутках інших народів світу, ідеях і положеннях міжнародних

документів Декларації прав людини (1947 р.). Конвенції про права дитини (1989 р.). Декларації про державний суверенітет України та ін.

Головна мета національного виховання на сучасному етапі - передання молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду й на основі цього формування особистих рис громадянина України (національної самосвідомості, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури), розвиток індивідуальних здібностей і талантів. [3]

Особливу увагу необхідно зосередити на пріоритетних напрямках виховання, що складаються з фундаментальних основ притаманних українському народу, а також є загальнолюдськими цінностями:

- виховання фізично й морально здорової особистості, забезпечення необхідних умов для повної реалізації можливостей розвитку дитини;

- повноцінного психічного та духовного її становлення, формування навичок здорового способу життя;

- створення атмосфери емоційної захищеності, тепла, любові, взаєморозуміння, чуйності, доброзичливості, належних умов для засвоєння базових моральних цінностей та ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємин між близькими людьми і в суспільному оточенні, виховання культури поведінки;

- забезпечення духовної єдності поколінь, збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вивчення родоводу, прилучення дітей до народних традицій, рідної мови, звичаїв, обрядів, виховання в них національної свідомості і самосвідомості;

- виховання поваги до законів, прав і свобод людини, розвиток громадянської і соціальної відповідальності;

- залучення дітей до світу знань, виховання поваги до науки, школи і вчителя, розвиток прагнення до освіти й творчого самовдосконалення;

- включення в спільну побутову та господарську діяльність, розвиток рис творчої працелюбної особистості, формування почуття власності та навичок господарювання;

- формування естетичних смаків і почуттів, уміння розрізнати прекрасне і потворне в мистецтві і житті, забезпечення умов для практичної творчої діяльності дітей;

- розвиток внутрішньої свободи, здатності до об'єктивної самооцінки і саморегуляції поведінки, почуття власної гідності, поваги до себе, відповідальності за свої вчинки, здатності до морального самовдосконалення.

Процес відродження української культури та національної школи в Україні активізував передових представників інтелігенції до робіт з широкою громадськістю з відродження народознавства, ріднознавства, родинного календаря, української культури та народного мистецтва, традиційних народних

свят і обрядів, встановлення їх зв'язків з релігійними обрядами, що позитивно впливає на відродження української нації, духовно і морально збагачує український народ. Стрижнем усієї системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора у суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави [1].

Процес державотворення в Україні потребує виховання підрастаючого покоління на перспективу. «Але очевидно, - зазначає О. Вишневський, - через десять років життя до українця зовсім інші вимоги, ніж ті, які ставило донедавна і до яких наша виховна традиція пристосувалась». Тому розвиток напрямків національного виховання може змінюватись з плином часу, адже сучасний світ швидко змінюється і ми маємо визначити своє місце в ньому, зберігаючи традиції та самобутність нашого народу.

Безумовно, що зміцнити і розвинути демократичну процвітаючу державу можуть тільки ті люди, які люблять та поважають свій народ, свою Україну. При цьому вони повинні мати людську гідність, національну свідомість, знати історію і традиції своєї країни і вміти їх захищати, любити свою Батьківщину і свій народ. [4]

Сучасна національна система виховання покликана передати підрастаючому поколінню все багатство генетичного коду народу: народний світогляд, мораль, естетика, психологія, національний характер і темперамент, самосвідомість, спосіб мислення, історія тощо. Саме ці складові зумовлюють специфічні особливості системи виховання кожного народу.

Національна система виховання, породжена історичним процесом і створена самим народом, зосереджує в собі родинні цінності, ідеї, погляди, переконання, традиції, звичаї, навчально-виховні заклади і осередки культури, які спрямовані на організацію життя підрастаючого покоління, виховання його в дусі природничо-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації. Система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, науково-педагогічної думки, що ввібрали в себе надбання національної виховної мудрості, досягнення світової культури.

Всі компоненти духовності українського народу, як і його матеріальної культури, становлять національні цінності, які є серцевиною освіти і виховання. Рідна народна і професійна культура, наука, духовність та кращі здобутки культур інших народів становлять основний національний та загальнолюдський зміст освіти і виховання підрастаючих поколінь.

У вихованні почуття національної гідності велике значення має правдиве висвітлення історії культури та освіти народу, повернення до культурних надбань минулого, відкриття невідомих сторінок нашої спадщини [5].

Глибоке знання і практичне продовження традицій, звичаїв і обрядів створює той національний колорит, ту цілісну культурно-історичну життєдіяльність, національну самобутність, яка є могутнім стимулятором творчості народу, невичерпним джерелом його мистецької, культурної діяльності; оригінальним внеском народу в світову історію, у взаємозбагачення культур, духовності народів світу; фундаментальною природовідповідною основою виховання підрастаючих поколінь, створення національної системи виховання. Характер виховання полягає у формуванні молодшої людини як громадянина України незалежно від її етнічної приналежності. Національне виховання має суспільний характер. До нього причетні сім'я, найближче соціальне оточення - формальні й неформальні об'єднання, громадські організації, засоби масової інформації, заклади.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У світлі вищевикладеного в умовах сьогодення проблема реалізації та впровадження національного виховання в Україні є найнеобхіднішим завданням для суспільства в цілому. Можна сказати, що країна, яка не має своєї самобутньої і неповторної системи виховання, національної ідеї, не має історичного майбутнього.

Освіта має гуманістичний характер і ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності.

Освіта утверджує національну ідею, сприяє національній самоідентифікації, розвитку культури українського народу, оволодінню цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями.

Список використаних джерел

1. Білавич Г. Теоретичні засади формування етноісторичної компетенції дітей дошкільного віку / Г. Білавич, Б. Савчук // Етнопедагогічні засади українського дошкільця / За ред. проф. Н. Лисенко. - Івано-Франківськ: Плай, 2008. - 250 с.
2. Скобальський О. Донаукові погляди українців на виховання дитини: етнопедагогічний аспект // Українська етнопедагогіка: історичний контекст / За ред. проф. Н. Лисенко. - Івано-Франківськ, 2005. - 186 с.
3. Українська етнопедагогіка: історичний контекст: Навчально-методичний посібник / За ред. проф. Н. Лисенко. - Івано-Франківськ, 2005. - 134 с.
4. Щербакон В.С. Розвиток ментальності як необхідна умова суспільної активності особистості // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. - Вип. 5. - Ч. 1. - Івано-Франківськ, 2000. - С. 126-129.
5. Якубенко В. Від народознавства - до свідомого патріотизму // Дошкільне виховання. - 2002. - №8. - С. 5-11.

В статті розглянуті суть і особливості поняття «національне виховання», розглянуто реалізацію основних завдань, принципів, форм і методів виховання в національній системі освіти в ряді основних пріоритетних напрямків розвитку національного виховання.

Ключевые слова: национальное воспитание, национальная система воспитания, патриотизм, национальное сознание, семейное воспитание.

Scientific studies clearly show that the child should be under constant nurturing influence of material and spiritual culture of its people. First, it is necessary to disclose the natural inclinations of the child and its abilities, identify its features..

The aim of the article is to reveal the essence of national education and share the experience of national education of preschool children by means of Ethnology.

The national education system, generated by a historical process created by the people, concentrating on family values, ideas, attitudes, beliefs, traditions, customs, educational institutions and cultural centers that focus on the organization of life of the younger generation, its education in the spirit of natural-historical development of material and spiritual culture of the nation. The system of education is based on the principles of family upbringing, public pedagogy, scientific and pedagogical thought that are absorbed in the heritage of the national educational wisdom, the achievements of world culture.

The national system of education should be aimed at deepening and reproducing of the emotional and aesthetic, artistic, creative and intellectual component of the native people, to create conditions for the development and flourishing of the natural instincts and talents of every citizen of the country, the formation of spiritual potential of the highest values of the nation and the state.

The main purpose of national education at the present stage is to transfer to the younger generation of social experience, wealth of spiritual culture of the people, its national mentality, identity and worldview based on the formation of personality traits of the citizen of Ukraine, development of individual abilities and talents.

As stated above, in modern conditions the problem of implementation and introduction of national education in Ukraine is a necessary task for society as a whole. We can say that a country that does not have its original and unique system of education, the national idea has no historical future.

The essence and peculiarities of the concept "national education" have been highlighted, the implementation of the basic tasks, principles, forms and methods of education in the national education system in a number of major priority directions of national education development have been examined.

Key words: national education, national system of education, patriotism, national consciousness, family education.

УДК 378.016: 37.013

Швардак Маріанна Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

АКАДЕМІЧНА ЛЕКЦІЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

У статті окреслено особливості сучасної академічної лекції в системі професійної підготовки фахівця, розкрито ретроспективу даної форми організації навчання у вищій школі, подано класифікацію та загальну характеристику найбільш поширених нетрадиційних видів лекції, визначено їх доцільність та результативність під час застосування в освітньому процесі ВНЗ.

Ключові слова: академічна лекція, лектор, вища школа, професійна підготовка, нетрадиційні види.

Постановка проблеми. Відомий російський письменник Антон Чехов, пригадуючи лекції свого викладача, професора Г. А. Захар'їна, писав: «Вийшли лекції Захар'їна. Я купив і прочитав... Але, на жаль, є лібрето, але немає опери, немає тієї музики, яку я слухав, коли був студентом. Є лібрето, але нема опери, музики». Так яскраво письменник визначив значимість провідної форми організації навчання у вищій школі – академічної лекції. Однак, сьогодні науковці дедалі частіше вказують на певну неефективність цієї форми навчання. Тож є нагальна необхідність з'ясувати, що сталося з лекцією в умовах сьогодення і яких видозмін вона потребує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми викладання лекцій у вищих навчальних закладах досліджені багатьма сучасними вченими, серед яких Л. Г. Кайдалова, О. В. Михайличенко, Л. Ф. Панченко, О. О. Тележкіна, В. П. Черних та ін.

Мета статті – з'ясувати особливості сучасної

академічної лекції та визначити модернізовані її види.

Результати дослідження. У процесі дослідження нами з'ясовано, що лекція з'явилася ще у Стародавній Греції, набула розвитку в епоху Середньовіччя, коли до освіти почали залучати широкі верстви населення. Відомо, що джерел інформації, тобто книг, було на той час обмаль і педагог, який мав доступ до літератури, систематизував інформацію у вигляді писаних текстів і на заняттях читав та диктував цей матеріал студентам. Тобто реалізувалася пряма і буквальна функція лекції – читання і диктування. Адже відомо, що лекція з латинського перекладається як читання. Тобто лекція перебувала на докнижній стадії розвитку.

У XV столітті Йоган Гутенберг здійснив винахід друкарства – книги почали друкувати і вони стали доступними. Пряма функція лекції, тобто читання, відійшла на другий план. Лектор уже пояснював систематизовану інформацію і задиктовував основні положення лекції. Це книжний етап розвитку лекції [2,